

Editörler

Prof. Dr. Nazmi Avcı - Prof. Dr. Yaşar Erjem

EĞİTİM SOSYOLOJİSİ

Yazarlar

Prof. Dr. Mustafa Talas
Doç. Dr. Baykal Biçer
Doç. Dr. Cem Ergun
Doç. Dr. Cengiz Yanıklar
Doç. Dr. Mehmet Özbaş
Doç. Dr. Mehmet Sağlam
Doç. Dr. Recep Ercan
Dr. Öğr.Üyesi Erkan Dikici
Dr. Öğr.Üyesi Kerem Özbey
Dr. Öğr.Üyesi Ömer Çelikkol
Dr. Öğr.Üyesi Mehmet Güven Avcı
Dr. Öğr.Üyesi Yasemin Apalı

Editörler
Prof.Dr.Nazmi Avcı - Prof.Dr. Yaşar Erjem
Eğitim Sosyolojisi

ISBN: 978-605-9498-26-5

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2018

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Hamit Işık

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Eğitim, birey ve toplum yaşamını etkileyen önemli bir olgu ve kurumdur. Her birey eğitime; eğitime ihtiyacı duyar. Çünkü ancak eğitimle sosyalleşerek toplumun bir üyesi olur; bilgi ve beceri kazanır, yaşadığı toplumun kültürünü edinir. Toplumlar da varlığını sürdürmek, kendini yeniden üretmek, değişmek ve gelişmek için eğitime gereksinim duyar.

Eğitimle ilgili olgu, süreç, sorun ve yaşantıların anlaşılması ve açıklanması eğitimi sosyal yapı içerisinde analiz etmeyi ve değerlendirmeyi gerektirir. Sosyolojinin bir uzmanlık alanı veya temel bir disiplini olan eğitim sosyolojisi de bu konuyu genel sosyolojinin temel yaklaşımları, kuramları, kavramları ve yöntemlerinden hareketle araştırır; sosyolojik bilgi üretir. Bu bilgiyi eğitim sorunlarının çözümünde kullanmayı amaçlar.

Eğitim sosyolojisi neredeyse sosyolojinin kendisiyle yaşıt bir disiplindir. Çünkü kurucu sosyologlar, özellikle de Emile Durkheim eğitime çalışmalarında geniş bir yer vermiş, bu alanın kurulmasında etkili olmuştur. Max Weber, Karl Manheim, Pierre Jakard gibi sosyologlar bu konuda dikkate değer çalışmalar yapmışlardır. Eğitim sosyolojisi, ifade edilen bu mirası da değerlendirerek günümüzde oldukça önemli ve verimli bir disiplin haline gelmiştir. Bu bağlamda, sonraki yıllarda Louis Althusser, Pierre Bourdieu, Paulo Freire, Henry Giroux, Jacques Ranciers, S. Bowles ve S. Gintis, R. Collins alana önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Eğitim sosyolojisi Türkiye’de de dikkate değer bir ilgi görmüş ve gelişme kaydetmiştir. Özellikle Osmanlı Devletinin çöküş sürecinde, yaşanan sorunların önemli bir nedeni eğitimde yaşanan sorunlara ve eksikliklere bağlanmıştır. Bu nedenle Munif Paşa, Ali Suavi, Prens Sabahattin ve Ziya Gökalp gibi aydın ve bilim insanları eğitimi bilimsel ve sosyolojik bir yaklaşımla ele almışlardır. İfade edilen bu kişiler içerisinde Ziya Gökalp’in eğitim görüşleri Cumhuriyet döneminde etkili olmuştur. Eğitime yönelik bu sosyolojik ilgi eğitim meselelerinin

anlaşılmasında ve öğretmen eğitiminde işlevsel olmuş, daha sonra İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nusret Köymen, Mahmut Tezcan, Mine Tan, Saffet Bilhan, İsmail Dođan gibi önemli isimler bu alanda önemli araştırmalar yaparak eğitim sosyolojisini geliştirmişlerdir.

Eğitim sosyolojisi, Türkiye’de özellikle 2000 yılından itibaren öğretmen yetiştiren kurumlarda, eğitim fakültelerinde ders olarak kaldırılmış; okutulmamaya başlanmıştır. Ortaya çıkan bu durum eğitim politikalarıyla ilgili olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde eğitime bireysel temelde ve daha çok okul ve sınıf içi süreçlerle ilişkili olarak psikolojik ve sosyal psikolojik olarak yaklaşmıştır. Hâlbuki ülkemizde diğer toplumlarda olduğu gibi eğitimin güçlü sosyal temelleri bulunmaktadır. Ülkemizde yaşanan modernleşme süreçleri, kırdan kente yönelik göçler, aile yapısındaki değişimler, sınıfsal farklılaşmalar, kültür değişmeleri, kültürel ve bölgesel farklılıklar eğitimi önemli şekilde etkilemektedir. Bu bağlamda eğitim sorunlarını gerek politika ve gerek uygulama açısından sosyolojik yaklaşımdan ve eğitim sosyolojisinden bağımsız düşünmek ve çözmek olası görünmemektedir.

Elinizdeki bu kitap, öğretim üyeleri ve öğrencilerin bu alandaki gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Kitap içeriğinde; eğitim sosyolojisi, Türkiye’de eğitim sosyolojisi, sosyologların eğitim konusundaki düşünce ve yaklaşımları, eğitimde temel yaklaşımlar, kültür ve eğitim, toplumsal kurumlar ve eğitim gibi klasik konuların yanısıra toplumsal cinsiyet ve eğitim, eğitimde güncel gelişmeler, yeni teknolojiler ve eğitim gibi konular da yer almaktadır. Ele alınan bu konular kuramsal ve güncel boyutta Dünyada ve Türkiye’de yaşananlardan örnekler verilerek incelenmiştir.

Kitabın hazırlanmasında bölüm yazarak katkıda bulunan değerli akademisyenlere ve kitabın her aşamasını organize ederek yayına hazırlanmasında önemli rolü olan Lisans Yayıncılık ilgililerine teşekkür ederiz.

İstanbul,2018

Editörler

Prof.Dr.Nazmi Avcı-Prof.Dr.Yaşar Erjem

İÇİNDEKİLER

Önsöz

III

Bölüm 1 EĞİTİM SOSYOLOJİSİ VE ÖNEMİ

11

1.1. Sosyolojide ve Eğitim Sosyolojisinde Temel Kavramlar	13
1.2. Eğitim Sosyolojisinin Kapsamı	17
1.3. Eğitim Sosyolojisinin Kuruluşu ve Gelişimi	21
1.4. Eğitim Sosyolojisinin Kullandığı Yöntemler	26
1.5. Eğitim Sosyolojisinin Önemi	29
Yararlanılan Kaynaklar	33

Bölüm 2 ÖNCÜ, KURUCU VE MODERN SOSYOLOGLARIN EĞİTİM GÖRÜŞLERİ

35

2.1. İbn Haldun	37
2.1.1. Önemli Kavramları	38
2.1.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	39
2.2. Montesquieu	41
2.2.1. Önemli Kavramları	41
2.2.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	42
2.3. Auguste Comte	45
2.3.1. Temel Kavramları	46
2.3.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	47
2.4. Herbert Spencer	49
2.4.1. Önemli Kavramları	50
2.4.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	50
2.5. Jean-Jacques Rousseau	53
2.5.1. Önemli Kavramları	54
2.5.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	55

2.6. Emile Durkheim	57
2.6.1. Önemli Kavramları	58
2.6.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	59
2.7. Max Weber	62
2.7.1. Önemli Kavramları	63
2.7.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	64
2.8. Karl Mannheim	67
2.8.1. Önemli Kavramları	68
2.8.2. Eğitimle İlgili Görüşleri	68
Yararlanılan Kaynaklar	71

Bölüm 3
TÜRKİYE'DE SOSYOLOJİ
VE EĞİTİM SOSYOLOJİSİNİN GELİŞİMİ

75

3.1. Sosyoloji (Toplumbilim)	76
3.2. Eğitim Sosyolojisi	83
3.3. Türkiye'de Eğitim Sosyolojisine Katkısı olan Sosyologlar	84
3.3.1. Ziya Gökalp (1876-1924)	86
3.3.2. Prens Sabahattin (1879-1948)	90
3.3.3. İsmail Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978)	93
3.3.4. İsmail Hakkı Tonguç (1897-1960)	95
3.3.5. Halil Fikret Kanad (1892-1974)	97
3.3.6. Nusret Köymen (1903-1964)	100
3.3.7. Mümtaz Turhan (1908-1969)	102
3.3.8. Nurettin Topçu (1909-1975)	105
3.3.9. Mahmut Tezcan (1940-)	108
Yararlanılan Kaynaklar	110

Bölüm 4
TEMEL TOPLUMSAL SÜREÇLER VE EĞİTİM

115

4.1. Sosyalleşme	117
4.1.1. Sosyalleşmenin Tanımı, Türleri ve Özellikleri	117
4.1.2. Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Eğitim	120
4.2. Sosyal Tabakalaşma	122
4.2.1. Sosyal Tabakalaşma Türleri ve Eğitim	123
4.3. Sosyal Hareketlilik	126
4.3.1. Yatay ve Dikey Sosyal Hareketlilik	126
4.3.2. Sosyal Hareketlilik ve Eğitim	127

4.4. Sosyal Değişme	129
4.4.1. Sosyal Değişme Sürecinde Eğitim	130
Yararlanılan Kaynaklar	135

Bölüm 5

EĞİTİME KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

137

5.1. İşlevselci Kuram ve Eğitim	140
5.1.1. İşlevselci Kuramın Eğitim Görüşleri	142
5.2. Çatışmacı Kuram	145
5.2.1. Çatışmacı Kuramın Eğitim Görüşleri	147
5.3. Sembolik Etkileşimci Kuramlar	154
5.3.1. Sembolik Etkileşimciliğin Eğitim Görüşleri	160
5.4. Eleştirel Pedagoji	162
5.4.1. Eleştirel Pedagojinin Genel Özellikleri ve Eğitim Görüşleri	168
Yararlanılan Kaynaklar	172

Bölüm 6

TOPLUMSAL KURUMLAR VE EĞİTİM

175

6.1. Toplumsal Kurum	177
6.2. Toplumsal Bir Kurum Olarak Eğitim	180
6.3. Aile ve Eğitim	183
6.4. Din ve Eğitim	186
6.5. Ekonomi ve Eğitim	189
6.6. Siyaset ve Eğitim	191
Yararlanılan Kaynaklar	195

Bölüm 7

KÜLTÜR VE EĞİTİM

197

7.1. Kültür	199
7.1.1. Kültürün Özellikleri ve İşlevleri	200
7.1.2. Kültür Biçimleri ve Eğitim	202
7.1.3. Kültür Öğeleri ve Eğitim	203
7.1.3.1. Semboller	203
7.1.3.2. Dil	204
7.1.3.3. Değerler	204
7.1.3.4. İnançlar	208

7.1.3.5. Normlar	208
7.1.4. Kültürel Süreçler ve Eğitim	209
7.1.4.1. Kültürleme	209
7.1.4.2. Kültürlenme	210
7.1.4.3. Kültürleşme	210
7.1.4.4. Kültürel Değişme	211
7.1.4.5. Kültürel Etkileşim	212
7.1.4.6. Kültürel Gecikme	212
7.1.4.7. Kültür Şoku	213
7.1.5. Kültürel Farklılıklar	214
7.1.6. Çok Kültürlülük ve Eğitim	216
Yararlanılan Kaynaklar	219

Bölüm 8 **TOPLUMSAL CİNSİYET VE EĞİTİM**

223

8.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	225
8.2. Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim	226
8.3. Okur-yazarlık ve Okullaşma Oranları	227
8.4. Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Önündeki Engeller	229
8.4.1. Kadınların Eğitime Erişiminde Karşılaşılan Sorunlar	236
8.4.2. Eğitimin Yapısından, Süreçlerinden ve İçeriğinden Kaynaklanan Sorunlar	238
Yararlanılan Kaynaklar	242

Bölüm 9 **EĞİTİMDE GÜNCEL DEĞİŞMELER VE GELİŞMELER**

245

9.1. Sosyalleşme ve Kültürleme	248
9.2. Sosyo-Kültürel Bir Sistem Olarak Okul ve Okulun Önemi	249
9.3. Sosyal, Kültürel ve Akademik Öğrenme Alanları Olarak Okul ve Okul Düzenleri/Modelleri	250
9.3.1. Okul İçi Sosyal, Kültürel ve Ahlaki Davranış Düzeni	251
9.3.2. Sosyo-Kültürel Öğrenme Alanları Olan Okulların Fiziksel Düzeni	252
9.4. Devlet Okulu ve Özel Okul Farkları	254
9.5. Karma veya Tek Cinsiyetli Okullar	255
9.6. Sosyo-Kültürel ve Akademik Gelişim Toplulukları Olan Okullarda Öğretmen Davranışı	257

9.7. Sosyalleşme ve Kültürleme Merkezleri Olan Okullarda Aile-Okul Etkileşimi	258
9.8. Öğretim Programları ve Ders İçerikleri	264
9.9. Ahlaki Bir Sistem ve Topluluk Olarak Okul	265
9.10. Okul İklimi	266
9.11. Zorunlu Eğitim Kurumları Olan Okulların Hukuki İşlevleri	266
Yararlanılan Kaynaklar	268

Bölüm 10

SOSYO-KÜLTÜREL BİR SİSTEM OLARAK OKUL

273

10.1. Küreselleşme ve Eğitim	274
10.2. Uzaktan Eğitim	277
10.2.1. Tarihçe	278
10.2.2. Uzaktan öğretimin tanımı:	280
10.2.3. Uzaktan Eğitimin Felsefesi	281
10.2.4. Uzaktan Eğitimin Biçimleri	282
10.2.5. Uzaktan Eğitimin Avantajları	284
10.2.6. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları	287
10.2.7. Uzaktan Eğitimin Özellikleri	287
10.3. Meslek Eğitimi ya da Meslekî Eğitim	288
10.3.1. Tarihçe	288
10.3.2. Mesleki Eğitim Sistemleri	290
10.3.3. Meslek Eğitiminde Yeni Yönelimler	292
10.3.4. Ülkemizde Mesleki Eğitim	293
10.3.5. Mesleki Eğitimin Faydaları	294
10.3.6. Mesleki Eğitim ve Kadın	296
10.4. Eğitimde Yeni Teknolojinin Kullanımı	296
10.5. Meslek Edinimi ve Uzaktan Eğitim İlişkisi	298
10.5.1. Meslek Edinimi	299
10.5.2. Uzaktan Eğitimin İstihdam Sorunlarına Etkisi	299
Yararlanılan Kaynaklar	301

Bölüm 11

YENİ EKONOMİK SİSTEM, EĞİTİM SORUNLARI VE EĞİTİMİN GELECEĞİ

303

11.1. Yeni Ekonomik Sistem	304
11.1.1. Ekonomik Sistem ve Eğitim	305
11.1.2. Ekonominin Eğitim Üzerine Etkisi	306

11.1.3. Eğitimin Ekonomi Üzerine Etkileri	309
11.2. Eğitim Sorunları	310
11.2.1. Eğitimdeki Alt Yapı Sorunları	310
11.2.1.1. Eğitime Ayrılan Bütçe Sorunları	310
11.2.1.2. Okullaşma Sorunları	311
11.2.2. Eğitimdeki Üst Yapı Sorunları	312
11.2.2.1. Bürokratik Yapı Sorunları	312
11.2.2.2. Öğretim Programı Sorunları	314
11.3. Eğitimin Geleceği	315
11.3.1. Gelecekte Eğitimin Nitelikleri	315
11.3.2. Evde Eğitim	317
11.3.3 Eğitimde Yeni Yönelimler(Trendler)	318
11.3.4 Gelecekteki Okul	319
11.3.5 21. Yüzyılda Öğrenme Ortamları	319
11.3.6 21. Yüzyılda Dijital Yerliler ve Dijital Göçmenler	321
11.3.7 21. Yüzyılda Öğrenmenin İçeriği	322
11.3.7.1. Yaratıcılık ve İnovasyon Becerileri	323
11.3.7.2. Eleştirel Düşünme ve Problem Çözme	324
11.3.7.3. İletişim ve İş Birliği	325
Yararlanılan Kaynaklar	327